

Роман ОФІЦІНСЬКИЙ,
доктор історичних наук

ТЕРМІДОР НЕ ВІДБУВСЯ

ВІДЛУННЯ ДОЧАСНИХ ВИБОРІВ
УКРАЇНСЬКОГО ПАРЛАМЕНТУ
30 ВЕРЕСНЯ 2007 р.

Дострокові вибори Верховної Ради показали, що Європа з Україною може мати серйозні справи. Вони відкрили Помаранчевій революції друге дихання, зафіксувавши кінцеву заміну державного патерналізму громадянським суспільством і конкурентною демократією, погасивши залишки надій на український варіант контрреволюційного термідору.

Отож Центральна виборча комісія недарма використала народних 20.79 мільйонів гривень для виготовлення 38.5 мільйонів бюлетенів. Пересічний виборець, взявши захищений від підробок аркуш вартістю 53 копійки, завдав привладним олігархам багатомільярдних збитків.

Принагідно декому пощастило матеріально. Медіаексперти встановили, що тепер одіозну цензуру на телебаченні (темники-2004) замінила така ж небезпечна джинса, тобто замовні матеріали. Їх ціна коливалася від 20 тис. дол. (коротка згадка в новинах) до 100 тис. за розлогий сюжет із запрошенням політика до вечірньої студії.

Джинса вирізнялася штучністю і незначущістю інформаційного приводу, позитивним висвітленням партії чи блоку. Виборця позбавляли об'єктивної інформації, зате власники провідних телеканалів покпали до кишені по 30-40 млн. дол. Найбільше джинсував канал "1+1", що симпатизував БЮТ. Водночас "Інтер" прихилився до Партії регіонів.

Їй самраз і не поталанило. Саме тому вожді регіоналів затаврували "будь-які твердження про перемогу лише на основі прогнозів екзит-полів" як безвідповідальні, непереконливі, авантурні. Судили по собі. Офіційний сайт Партії регіонів від 10 вересня 2007 р. виключили з вітчизняного рейтингу bigmir.net за використання для розкрутки забороненого правилами клік-клубу – більше 58 % відвідин з однієї сторінки.

Одразу після закриття виборчих дільниць – о десятій вечора 30 вересня – результати Національного екзит-полу свідчили, що Блок Юлії Тимошенко і Блок "Наша Україна – Народна Самооборона" разом перемогли. Партія регіонів отримала 35.5 % голосів, Блок Юлії Тимошенко – 31.5 %, Блок "Наша Україна – Народна Самооборона" – 13.4 %, Комуністична партія – 5.1 %, Блок Литвина – 3.7 %, а Соціалістична партія – 2.5 %.

Цей екзит-пол профінансували три посольства (Данії, Норвегії, Нідерландів) і шість міжнародних організацій. Опитування провели волонтери Фонду "Демократичні ініціативи", Київського міжнародного інституту соціології та Центру ім. О. Разумкова. Порівнявши його дані з офіційними (табл. 1), легко виявимо того, хто сам себе ж обізвав безвідповідальним, непереконливим, авантурним. Соціологи не вийшли за межі заздалегідь визначених похибок, знову сплутавши карти творцям "вкрадених виборів".

Лідерів Партії регіонів спантеличив гіркий присмак поразки. Вони втратили 11 власних мандатів і ключового союзника – фракцію соціалістів у повному складі. Комуністичний ренесанс (+ 6 депутатів) не тишив. У регіоналів ятріли рани. І свербіли руки на підконтрольних територіях. У перші післявиборчі дні стурбованість викликала затримка з підрахунками голосів у східних і південних областях (Донецькій, Луганській, Одеській) та в Автономній Республіці Крим. Обійшлося без ексцесів. Сміливих розгойдати дзвін 2004-го забракло.

Чому? Винятково через співіснування на шахівниці трьох взаємно нейтралізуючих фігур. Президент Віктор Ющенко, экс-прем'єр Юлія Тимошенко і прем'єр Віктор Янукович мають амбіційні плани щодо президентських виборів 2010 р. Тому кожен промах для кожного з них на вагу золота і означає рокировку з трьох букв – "екс-" – безвинної частинки складного слова. Нічого особливого й особистого: экс-прем'єр стає прем'єром і навпаки, а президент – экс-президентом.

Наразі для Партії регіонів звільнили місце опозиції. Буде з чим відсидітись і перепочити. Маєтки Рината Ахметова якраз оцінили в 15 млрд. дол. Жоден бізнесмен світу не мав такого впливу в своїй країні. Для демократичної держави немислима подібна концентрація влади і капіталу однією людиною. Але й це не допомогло.

Прикметно, за півтора року в Партії регіонів на сім відсотків скоротилася підтримка в рідних стінах – на Донеччині з 1 850 729 до 1 720 073 (мінус 130 656 голосів, або 7 %), на Луганщині з 1 003 435 до 932 833 (мінус 70 602 голосів, або 7 %). Натомість регіонали додали у Києві (з 171 250 до 205 248, плюс 33 998 голосів, або 20 %), у Сумській (з 72 949 до 95 775, плюс 22 826 голосів, або 31.3 %), Київській (з 98 444 до 118 714, плюс 20 270, або 20.6 %) областях. Однак ці відчутні придбання не змогли перекрити домашніх втрат.

Таблиця 1. Переможці виборів у Верховну Раду (2006, 2007): порівняльні тенденції

Суб'єкт	26 березня 2006	30 вересня 2007	↓↑
Партія регіонів	8 148 745 (32.14 %) 186 депутатів	8 013 895 (34.37 %) 175 депутатів	-134 850 (-1.65 %) -11 депутатів
Блок Юлії Тимошенко	5 652 876 (22.29 %) 129 депутатів	7 162 193 (30.71 %) 156 депутатів	+1 509 317 (+26.70 %) +27 депутатів
Блок "Наша Україна" / Блок "Наша Україна – Народна самооборона"	3 539 140 (13.95 %) 81 депутат	3 301 282 (14.15 %) 72 депутати	-237 858 (-6.72 %) -9 депутатів
Соціалістична партія	1 444 224 (5.69 %) 33 депутати	668 234 (2.86 %) 0 депутатів	-775 990 (-53.73 %) -33 депутати
Комуністична партія	929 591 (3.66 %) 21 депутат	1 257 291 (5.39 %) 27 депутатів	+327 700 (+35.25 %) +6 депутатів
Народний блок Литвина / Блок Литвина	619 905 (2.44 %) 0 депутатів	924 538 (3.96 %) 20 депутатів	+304 633 (+49.14 %) +20 депутатів

Навіть при цьому Партія регіонів стала пестункою долі. Її поразка виглядала б ганебною, якби не спізнилися два газіві інциденти. Один із них спричинив страшну трагедію.

Першого удару – по економічних халіфатах В. Януковича (La Repubblica, 3 жовтня 2007) – завдала Росія. Москва зажадала від Києва сплати поточного боргу (від 1.3 до 2.2 млрд. дол.), наявність якого заскочила українців, наче грім серед ясного неба. Дев'ятого дня після виборів у Верховну Раду міністр палива та енергетики України Юрій Бойко і керівник РАО "Газпром" Олексій Міллер підписали угоду про його погашення до 1 листопада 2007 р.

Російський президент Володимир Путін трохи розрадив своїх українських союзників після нестерпного, але травматичного удару в пах. Посилаючись на статистику, він наголосив на подальших перспективах добросусідства, адже в Україні живе до 17 млн. етнічних росіян (насправді – 8 млн.), а в Росії на тимчасовій основі – близько 4 млн. українців. Водночас В. Путін визначив параметри безпрецедентної підтримки, під якою підвів ризику: за останні 15 років Росія субсидувала Україну 3-5 млрд. дол. щорічно за рахунок низьких цін на енергоносії. Все. З партією В. Януковича чи без. Сторінку перегорнуто.

Другий удар відправив хвалюватий "уряд професіоналів" у нокаут. Радше – не удар, а надзвичайно потужний вибух. Він прогрімив за два тижні після виборів – о 10.45 у суботу 13 жовтня 2007 р. у житловому масиві Перемога Дніпропетровська. Середина 10-поверхового будинку по вулиці Мандриківській, 127 повністю обвалилася. Було зруйновано третій та частково четвертий під'їзди. Навпіл розламався дах, а в сусідніх будинках ударною хвилею вибило шибки.

Із вини "Дніпрогазу", підвладного російському олігарху Віктору Вексельбергу, без даху над головою залишилося 160 сімей. 23 особи загинули. Потерпілим наобіцяли загальною 115 млн. грн., у середньому по 700 тис. на родину. А ціна злочасної засувки, що не спрацювала на газорозподільчому пункті, – якихось 10 тис. грн.

Уявно дбаючи про трудящих, грізний антикризовий уряд усіляко потурав магнатам, які заощаджували на елементарній безпеці. Усі виборчі гасла Партії регіонів ураз потьмяніли. Тепер однаково: літай хоч гелікоптером, хоч – галопом на коні.

ПАНСЬКІ ЖАРТИ

10 вересня 2007 р. президент Віктор Ющенко дав інтерв'ю провідним європейським виданням: The Times (Великобританія), La Repubblica (Італія), Frankfurter Allgemeine Zeitung (Німеччина), Le Figaro (Франція), Expresso (Португалія), а також телеканалу BBC World (Великобританія). Він клявся у вірності помаранчевій парламентсько-урядовій коаліції. У його щирість мало хто вірив, пригадуючи події річної давнини. Після внесення кандидатури лідера Партії регіонів на прем'єра у серпні 2006 р. В. Ющенко сказав у вузькому колі: "З Юлією я не зроблю українку, а з Януковича – спробую!" Не вийшло.

Юлія Тимошенко самотужки блискавично перевтілилася в Леся Українку, а її блок суттєво збільшив електоральний ужиток повсюдно і здобув перші сходинки у столиці та 15 областях. Найвражаюче – в західних: Івано-Франківській (з 242 551 до 752 127, плюс 509 576 голосів, або 210 %) та Львівській (з 500 420 до 752 127, плюс 251 707 голосів, або 50.3 %), де минулої кампанії переміг президентський блок.

Найприємнішим для "білих" став прорив "синьо-білих" редутив на сході та півдні. Не тільки в генеалогічно близькій Дніпропетровській області (ріст із 271 674 до 343 398, плюс 71 724 голоси, або 26.4 %), але й у Харківській (з 187 900 до 217 426, плюс 29 526 голосів, або 15.7 %), Донецькій (з 62 138 до 93 762, плюс 31 624 голоси, або 51 %), Запорізькій (з 110 934 до 136 552, плюс 25 618 голосів, або 23 %), Луганській (з 50 109 до 64 697, плюс 14 588 голосів, або 29 %).

За виборчу кампанію (з 20 серпня до 26 вересня 2007 р.) невгамовна Юлія Тимошенко відвідала 81 населений пункт у всіх регіонах України, провела 214 зустрічей з понад 2 млн. людей, проїхала 41 тис. км (більше довжини екватора Землі). Її монолог (виступи, прес-конференції, зустрічі, брифінги, мітинги) тривав 161 годину, або ж вона безперервно говорила майже тиждень.

У вересні 2007 р. низка провідних зарубіжних щоденників подали репортажі про емоційні виступи Ю. Тимошенко перед тисячами жителів у районних і обласних центрах Західної та Центральної України, зокрема, у Бережанах, Чорткові, Тернополі, Білій Церкві тощо. Зазвичай вони тривали годину, на одному подиху, без зупинок і підглядувань у записи.

Десь за тиждень до дня голосування Юлія Тимошенко з'явилася в Лондоні, аби провести дружню бесіду зі знаменитою баронесою Маргарет Тетчер, екс-прем'єром Великобританії. І привезла додому книгу її мемуарів із дарчим написом "To Julia, Fighter for Freedom" (Юлії, борцю за свободу).

Певною мірою відбулося політичне відродження Юлії Тимошенко. Вона сприймається у світі не лише як символ Помаранчевої революції, але як один із найвідоміших політиків Східної Європи, хоч і найбільш популістський. Це, за влучним висловом Die Presse 5 вересня 2007 р., – "карамельна фея українського народу". Втім, вона подає себе за жорсткого ліберального реформатора.

Ще не минуло десяти років, коли Ю. Тимошенко впродовж місяців учила українську щоденно по 12 годин. Відтак змогла проводити дебати мовою, котру доти в побуті ніколи не вживала. Власне, з побутом у неї досі не все гаразд. На відміну від класичного європейського політика, вона маскуює справжні статки. Так, оприлюднила свою декларацію про доходи у 2006 р. не до виборів, як запевняла, а після – 5 жовтня. І показала жалюгідні 160 275 грн. Десь як ректорського університету. Це ж замало навіть для її недежурного одягу, як не раз підраховували у своїх розстеженнях журналісти.

Її особисто та її соратникам бракує ще багатьох європейських рис. Ось чому об'єктом нервової реакції БЮТ стала особистість Майкла Капуто, американського письменника.

Таблиця 2. Закарпатська область. Порівняльні результати виборів у Верховну Раду (перший показник – 2006, другий – 2007 рр.)

Територіальні виборчі округи	Блок "Наша Україна" / Блок "Наша Україна – Народна Самооборона"	Блок Юлії Тимошенко	Партія регіонів
№ 66: міста Ужгород, Чоп; Ужгородський район	19 626 (19.47 %) – 20 240 (22.31 %) = +614 (+3.13 %)	28 549 (28.32 %) – 32 110 (35.40 %) = +3 561 (+12.47 %)	12 335 (12.23 %) – 15 044 (16.58 %) = +2 709 (+21.96 %)
№ 67: Великоберезнянський, Воловецький, Міжгірський, Свалявський, Перечинський райони	25 606 (26.08 %) – 27 863 (32.42 %) = +2 257 (+8.81 %)	22 851 (23.27 %) – 27 331 (31.80 %) = +4 480 (+19.61 %)	15 287 (15.57 %) – 14 799 (17.22 %) = –448 (–3.19 %)
№ 68: місто Мукачеве; Мукачівський район	29 677 (34.18 %) – 30 389 (38.90 %) = +712 (+2.40 %)	13 714 (15.79 %) – 18 989 (24.31 %) = +5 275 (+38.46 %)	15 047 (17.33 %) – 15 381 (19.69 %) = +334 (+2.21 %)
№ 69: місто Берегове; Берегівський, Виноградівський, Іршавський райони	35 190 (25.95 %) – 37 479 (33.03 %) = +2 289 (+6.50 %)	25 404 (18.73 %) – 30 162 (26.58 %) = +4 758 (+18.73 %)	24 901 (18.36 %) – 21 107 (18.60 %) = –3 794 (–15.23 %)
№ 70: місто Хуст; Рахівський, Тячівський, Хустський райони	38 802 (24.88 %) – 36 915 (29.94 %) = –1 887 (–4.86 %)	26 630 (17.08 %) – 33 208 (26.94 %) = +6 578 (+24.70 %)	40 094 (25.71 %) – 30 821 (25.00 %) = –9 273 (–23.12 %)
У цілому	148 901 (25.79 %) – 152 886 (31.11 %) = +3 985 (+2.68 %)	117 148 (20.29 %) – 141 800 (28.85 %) = +24 652 (+21.04 %)	107 664 (18.65 %) – 97 152 (19.76 %) = –10 512 (–9.76 %)

менника з Майами. Це – колишній медіа-директор президентської кампанії Джорджа Буша-старшого (1992) і радник президента Росії Бориса Єльцина з організації виборів (1994-1999). У The Washington Times 12 вересня він спрогнозував подолання електорального бар'єру в 3% виборчим блоком Володимира Литвина. М. Капуто висловився проти диктату й домінування великих партій, у т. ч. "Святої Юлії". Нічого страшного. Навіщо ж у відповідь йому вилито стільки жовчі? Тим паче – прогноз щодо В. Литвина не вдовзі справдився.

Безумовно, інколи треба дати відкоша. У міру глузливо-го. Як-от. Віктор Янукович необачно назвав Юлію Тимошенко "коровою на льоду", натякнувши на гламурні походи її уряду на каток (лютий 2005). Ображена з віртуозною тактовністю вказала кривднику на роки, проведені в колоніях Кременчука та Єнакієво: "Я могла б йому нагадати про його прізвище "Хам", але не буду цього робити". Вона ототожнила себе з образом комісара Катані, борця з мафією, відвівши В. Януковичу роль мафіозного дона Карлеоне.

Незадовго перед тим Ю. Тимошенко простудіювала програму Партії регіонів, яка пропонувала соціальний супровід кожного громадянина від народження до зрілого віку. Як вона в'їдливо прокоментувала, задля цього залишилося приватизувати відповідні установи, мовляв, народився в пологовому будинку Р. Ахметова, хрестився в церкві В. Януковича, ходив у дитячий садок М. Азарова, закінчив школу Б. Колесникова, пішов на роботу до А. Ключева, похований на цвинтарі В. Кисельова.

НІЧЛІГ НА ВУЛИКАХ

На мітингові у Львові 15 вересня 2007 р. В. Ющенко просив підтримати його команду – "Нашу Україну – Народну Самооборону". Соціалістична партія відреагувала скаргою. Центральна виборча комісія постановою від 22 вересня 2007 р. визнала дії президента не відповідними законодавству і не сумісними зі статусом глави держави, зобов'язавши його утримуватися від незаконної агітації.

Кинутися у бій з відкритим заборолом вождя примусили тяжкі обставини. Але і його геройські потуги не врятували – мінус 9 депутатів. Локальний приріст голосів, відданих за

Блок "Наша Україна – Народна Самооборона" (у минулому – Блок "Наша Україна"), бачимо тільки у 9 областях: Київська (21 674), Харківська (20 101), Чернігівська (19 648), Черкаська (11 937), Дніпропетровська (8 192), Кіровоградська (7 949), Закарпатська (3 985), Тернопільська (3 764), Донецька (3 591). Майже збіглися цифри у Закарпатській та Донецькій областях, які не змогли перекрити сумарну втрату виборців у президентській Сумській області (мінус 2 720 голосів) й непрезидентській Луганській (–5 697).

Що завадило? Низка факторів. Зокрема, не відмобілізували всіх пасічників, яких в Україні біля 700 тис. Серед них є чимало характерників, хоч і не гетьманського роду, проте з Сумщини. Так, уже десятиліття, з березня до вересня, родина художника Миколи Ярового спить на вулицях із бджолами. Мікрохвилі та вібрації, що йдуть від бджіл, покращують кровообіг, відновлюють організм, піднімають потенцію. Краще б допомогли підняти відсотки.

Якщо серйозно, то "Наша Україна – Народна Самооборона" змогла зійти на першу сходинку лише в одному з 27 регіонів країни – Закарпатській області. І тут ішлося не про лідерство, але для глави президентського секретаріату і за сумісництвом керівника виборчого штабу НУНС це б стало цілковитим фіаско. Аж спітніла вся закарпатська кадрова обойма президента.

Одначе долю блоку визначили Львівська (537 767 голосів "за"), Івано-Франківська (288 409), Тернопільська (233 843) області та столиця Київ (215 391). Тут НУНС хоч і послабив позиції, але зібрав 38,6% усіх своїх голосів. У кожному з названих регіонів, за винятком Тернопільщини, президентське дітище відминувало від 15 до 71 тис. голосів. Остання цифра для блоку дорівнює приблизно втраті всіх прихильників у Криму, Луганській та Донецькій областях разом узятих.

Наступна за значимістю для НУНС четвірка областей – Вінницька (161 305 голосів), Закарпатська (152 866), Київська (137 616) і Сумська (126 657) – сукупно дали НУНС тільки 17,5% його голосів.

Причому прямий закарпатський внесок у перемогу всього 4,6%, котрі дисонують із непомерними амбіціями оточення глави секретаріату президента. Вони вже спричинили кадрову агресію на терени галицького "П'ємонт". От і В. І. Б.-вихованець днями отаборився в резиденції го-

